

ЖУЛ ВЕРН

ПЕТ СЕДМИЦИ

В БАЛОН,

ИЛИ
ЕДНО ОТКРИВАТЕЛСКО ПЪТУВАНЕ
НА ТРИМА АНГЛИЧАНИ
В АФРИКА

enthusiast

ЖУЛ ВЕРН

★ ПЕТ СЕДМИЦИ В БАЛОН,

ИЛИ
ЕДНО ОТКРИВАТЕЛСКО ПЪТУВАНЕ
НА ТРИМА АНГЛИЧАНИ
В АФРИКА

Превод от френски
Петър Дачев

enthusiast

София, 2024

Jules Verne
Cinq Semaines En Ballon, Voyage de Découvertes En Afrique Par
Trois Anglais
© Jules Verne, 1863

Жул Верн
Пет седмици в балон, или едно откривателско пътуване на
трима англичани в Африка

© Петър Дачев, с/о Министерство на културата, Република
България, превод, 1947, 2024

© Яна Арзиропулос, дизайн на корица, 2024

© The Libertinus Project Authors, наборен шрифт Libertinus (SIL
Open Font License), 2024

© Enthusiast – запазена марка на „Алто комуникаейшънс енд
пъблишинг“ ООД, 2024

ISBN 978-619-164-646-3

ПРЕДГОВОР

„Пет седмици в балон“ е първият публикуван роман от Жул Верн и първият роман от неговата знаменита поредица от „необикновени пътешествия“, включваща над шейсет романа, писани и издадени в рамките на повече от половин век. За голяма част от читателите най-добре познатите заглавия от тази поредица са по-скоро „Двадесет хиляди левги под водата“, „Около света за 80 дни“, „От Земята до Луната“, „Пътешествие до центъра на Земята“, „Деца на капитан Грант“. В рамките на собствения живот на Верн обаче именно този първи роман е един от неговите най-успешни, отстъпващ по продажби във Франция единствено на „Около света за 80 дни“. Още по-важно, „Пет седмици в балон“ е първият роман, в който Верн изпробва формулата на необикновеното приключение, която ще прилага така успешно през следващите десетилетия, разбира се, в различни нейни модификации.

В тази формула бихме могли да открием няколко основни момента. На първо място е, както може да се очаква, присъствието на приключенския елемент, обикновено свързан с пътуване до кътчета на света, иначе недостъпни за обикновения човек, а в повечето случаи и изобщо. Верн позволява на читателите си поне в собственото си въображение да стигнат до места, които преди това не са били леснодостижими дори във фантазията. През XIX век, когато творят френският

автор, картографирането на планетата Земя все още е в разгара си и все още в географското познание са налице много незапълнени дупки. В романите си Верн методично започва да запълва тези празнини – разбира се, чрез художествени предположения, но все пак такива, които се придържат възможно най-близо до известното на тогавашната наука.

В „Пет седмици в балон“ откриваме изобилие от такива предположения, като например по отношение неизвестното тогава местонахождение на извора на река Нил, или пък нови методи за управление на въздухоплавателни балони. Жул Верн е известен със своята интерполация, т.е. със спекулацията, която се вмества в наличното научно познание, и действително „Пет седмици балон“ е образец в това отношение: цели единадесет от четирисест и четирите глави са посветени на подготовката на приключението, което ще отведе героите от източния до западния край на Африка. В тези глави са описани предишни изследователски експедиции, конструкцията и механизмите на балона „Виктория“, отделено е специално внимание на тежестта на всеки един предмет, който ще бъде превозван в коша му. По време на самото пътуване пък тези по-рано въведени елементи придобиват ключово за сюжета значение: често именно тези понятни или изчислими от науката подробности се оказват делителната линия между живота и смъртта, между успеха и провала.

Жул Верн обаче си позволява и да екстраполира в своите спекулации за границите на познаваемия свят, тоест да въобразява светове, в които самото научно познание няма как да не се е променило. В „Пет седмици в балон“ този вид екстраполираща спекулация е много интересно обвързан с типажите, в които се вписват героите на романа – типажи, които Верн ще използва често, макар и винаги променяйки по някакъв начин конфигурацията им. Главните герои тук – а всъщност до голяма степен и единствените герои, които изграт някаква съществена роля – са само трима: „ученият“ г-р Самуел Фъргюсън, „ловецът“ Дик Кенеди, „служата“ Джо Уелингтън. Тази

триада виждаме например и в „Двадесет хиляди левзи под водата“, този път изразена чрез г-р Аронакс, Нег Ланг и Консей. Читателят бързо се ориентира какво да очаква от всеки един от тях: научни и енциклопедични разяснения и планове от г-р Фързлосън; прагматичен скептицизъм от Кенеди; комични коментари и хрумки, както и самоотвержени рискове от страна на Джо. И именно когато тази характерология се примеси с екстраполативната спекулация на Верн, читателят се среща с някои от най-запомнящите се идеи в неговите романи.

Такава например е спекулативната история на бъдещите пътешествия с балон, която Джо разказва увлекателно на моряците на парахода „Резолют“. Смешна и невероятна, включваща пътешествия до Сатурн, Юпитер, Венера, Марс и Меркурий, но въпреки това поне отчасти правдоподобна за слушателите на Джо, които подобно на Верновите читатели искат да повярват на тези чудни разкази и да поживеят – дори само за малко и в главата си – на планети, където времето тече различно и пространството изглежда друкояче. Същото търсене на чудото и възвишеното дълго време е в сърцето на научната фантастика, която дори сто години по-късно рисува подобни картини за останалите светове в Слънчевата система. Както е казал редакторът на Верн, Пиер Етцел, целта на необикновените приключения е била да опише по вълнуващ начин историята на цялата позната вселена дори когато познанието е на самия си край.

Друг важен пример за този род спекулация ни е даден от г-р Фързлосън, когато той описва едно възможно (и според него вероятно) бъдеще, в което именно Африка се превръща в люлка на бъдещите най-развити цивилизации. География, икономика и социология се преплитат в романа, очертавайки мимолетно други предстоящи светове. „Пет седмици в балон“ неминуемо носи белезите на епохата, в която е писан: привилегироване на Европа, колониални и често открито расистки схващания за отношенията между хората, антропоцентричност при мисленето за природата. Въпреки това

романът неведнъж заема позиции, които пряко или непряко им противоречат, като най-често г-р Фързлосън е техен проводник – още една прилика с фантастиката на XX и XXI век. Верн не се свени да изказва пацифистки, антиколониалистски и даже екологични позиции, като на места в книгата почти в прав текст се пита дали наистина европейските цивилизации са по-добри (или поне по-щастливи) от африканските, колкото и страховити да се оказват мнозина от последните.

Пътешествието на Фързлосън, Кенеди и Джо през Африка е вълнуващо както с картините на света – минал, сегашен и бъдещ, – които ни рисува, така и в един съвсем приключенски план. Веднъж започнало, почти няма глава от разказа за него, която да не включва нови напрегнати обстоятелства или нови чудни пейзажи. Историята на континента и неговото изследване се вплита често със сюжетна значимост, с настоящето и бъдещето така, че това постоянно редуване на действие, преразказ и въобразяване на бъдещето сякаш наподобява движението на „Виктория“ нагоре, надолу и на страни във въздушните пластове. Самата идея за пътуването с балон като че ли ни дава една от най-чистите метафори, през които да четем за необикновените пътешествия на Верн – тази за човешкия наблюдател, който може да се спуска надолу към света, но и да се издига нагоре, който може да се вгледа отблизо, но може и да се оттегли, за да обхване голямата картина. Тази контролирана от човека дистанция, разбира се, е постигната чрез научно-техническото познание. Не е никак незаслужено, че Верн е считан за един от бащите на научната фантастика, доколкото историите му възплащават – при това често съвсем буквално – този така важен жанров модел.

Читателят на „Пет седмици в балон“ днес има много причини да хареса този кратък и динамичен роман наред с изброените горе. Но както и при други романи на Верн той е също така важен документ за произхода на съвременното мислене, защото е продукт на епоха, в която съвременният човек

се оформя с изключителна интензивност. Популярността на романа – и тогава, и сега – говори, че Верн е успял да улови с повествователни средства някаква важна и все още протичаща динамика, която склонява отношенията между хората и между хората и света.

Настоящото издание на български език представлява редактирана версия на превода на Петър Дачев от 1947 г. Редакторските намеси спрямо превода са сравнително ограничени. Голяма част от тях касаят подобряване транслитерацията и превода на множество имена в книгата, повечето от които съответстват на действителни личности и обекти. Други представляват поправки на термини, свързани с флората, фауната, географията и историята на Африка. Трети тип редакция предлага козметично осъвременяване на езика от гледна точка на правопис и лексика, но този тип намеса се среща сравнително рядко, доколкото така или иначе е нормално при превода на подобен текст да не се търси някакво изцяло „съвременно“ звучене.

Най-сериозната разлика с предишните издания, използващи този превод, се изразява в допълнителния превод и добавянето на обем от около четиридесет печатни страници, който липсва в по-старата версия. Романите на Жюл Верн често са били съкращавани в превод поради разнообразни причини. Надявам се, че настоящото издание ще позволи на българския читател да преживее пътешествието с балон, без в изследователската му карта да останат бели петна, каквито липсват в оригиналния текст.

Александър Попов

ПЕТ СЕДМИЦИ
В БАЛОН,
ИЛИ
ЕДНО ОТКРИВАТЕЛСКО ПЪТУВАНЕ
НА ТРИМА АНГЛИЧАНИ
В АФРИКА

На 14 януари 1862 година, на събранието на Кралското географско дружество в Лондон, площад „Ватерло“ 3, имаше голям наплив от слушатели. Председателят, сър Франсис М..., съобщаваше нещо важно на почитаемите си колеги в една често прекъсвана от ръкопляскания реч.

Този рядък образец на красноречие завърши най-после с няколко надути изречения, в които се изля нашироко патриотизмът:

„Англия е вървяла винаги начело на народите (защото, както е казано, някои народи вървят в света начело на другите) поради смелостта на нейните пътешественици в областта на географските открития. (Множество одобрения.) Доктор Самуел Фъргюсън, едно от най-славните ѝ деца, не ще измени на своя произход. (От всички страни: Не! Не!) Ако неговият опит успее (ще успее!), той ще свърже и ще допълни частичните знания за африканското картознание (буйно одобрение), а ако пропадне (никога! никога!), ще остане поне като един от най-смелите замисли на човешкия гений! (Неустово тропане с крака.)“

– Ура! Ура! – викаше събранието, наелектризирано от тези вълнуващи думи.

– Ура за безстрашния Фъргюсън! – се провикна един от най-излиятелните членове на аудиторията.

Екнаха възторжени виковете. Името на Фъргюсън избухна на всички уста и ние имаме основание да вярваме, че то спечели твърде много, като мина през английските гърла. Залата на заседанията бе разтресена от него.

Все пак имаше много от тях, от тези смели пътешественици, състарени, уморени, чийто неспокоен темперамент ги беше накарал да обиколят петте части на света. Всички, повече или по-малко, се бяха спасили, физически или морално, от корабкрушения, от пожари, от томахаските на индианците, от боздуганите на диваците, от кола на изтезанията, от стомасите на полинезийците! Но нищо не можеше да укроти сърцата им, когато слушаха речта на сър Франсис М... Хората не помнеха по-голям ораторски успех в Кралското географско дружество в Лондон.

Но в Англия ентузиазмът не се изразява само с гуми. Той сече пари по-бързо от секача на Кралския монетен двор. Веднага бе гласувано едно парично насърчение за доктор Фъргюсън, което достигна до сумата две хиляди и петстотин лири. Значителността на сумата се равняваше на значителността на предприятието.

Един от членовете на обществото запита председателя дали доктор Фъргюсън няма да бъде официално представен.

– Докторът е на разположение на събранието – отговори сър Френсис М...

– Нека влезе – извикаха всички, – нека влезе! Добре е да видим със собствените си очи един човек с такава необикновена храброст!

– Може би това невероятно предложение – каза един стар апоплектичен комодор – е имало само за цел да ни мистифицира!

– А ако доктор Фъргюсън не съществува! – извика един дяволит глас.

– Ще трябва тогава да го измислим – отвърна шеговито един член на това сериозно общество.

– Кажете на доктор Фъргюсън да влезе – каза просто сър Франсис М...

И докторът влезе сред буря от ръкопляскания, но без ни най-малко възмущение.

Това беше човек на около четиридесет години, с ръст и телосложение обикновени; силната червенина на лицето му издаваше неговия жизнен нрав, той имаше безизразно лице с правилни черти и едър, отсечен като преднища на кораб, нос на човек, предназначен за открития; твърде кротките му очи, повече умни, отколкото гръзки, придаваха голям чар на неговата физиономия; ръцете му бяха дълги, а краката му стъпваха на земята със самоувереността на голям пешеходец.

Спокойна сериозност лъхаше от цялата фигура на доктора и човек не би помислил, че би могъл да бъде инструмент и на най-невинна мистификация.

Съответно виковете и ръкоплясканията престанаха едва тогава, когато доктор Фъргюсън поиска мълчание с един приветлив жест. Той се упъти към креслото, приготвено за него; после, прав, с енергично устремен напред поглед, вдигна към небето показалеца на дясната си ръка, отвори уста и произнесе само една дума:

– *Excelsior!*

Не! Никое неочаквано предложение на господата Брайт и Кобгън, нито необикновените суми, поискани от лорд Палмерстън, за да укрепят бреговете на Англия, не бяха постигали подобен успех. Речта на сър Франсис М... бе надминала, и то твърде много. Докторът едновременно се показа като възвишен, велик, скромнен и сдържан; той беше изразил положението с една дума: *Excelsior!*

Завладял напълно от този странен човек, старият комодор поиска да бъде поместена изцяло речта на доктор Фъргюсън в Бюлетина на Кралското географско дружество в Лондон.

Какъв човек беше този доктор и на какво начинание щеше да се посвети?

Бащата на младия Фъргюсън, един храбър капитан от английската флота, беше приобщиц сина си още от най-ранна възраст към приключенията и опасностите на своята професия. Това достойно дете, което сякаш не познаваше страха, прояви бързо жив дух, любопитен ум и забележителна наклонност към научния труд; освен това то се справяше сърчно с всяка работа и не изпита затруднение дори когато се опита да си послужи за първи път с вилицата – изпитание, с което децата рядко се справят.

Скоро въображението му пламна от четива за смели пътешествия и морски приключения; то следеше със страст откритията, с които бе ознаменувана първата половина на XIX век; мечтаеше за слабата на Мънго Парк, на Брус, на Каие, на Льовайан и дори, подозирам, малко за тази на Селкирк, този Робинзон Крузо, който не му се виждаше, че стои по-голу от другите. Колко много полезни часове беше прекарал с него на неговите острови Хуан Фернандес! Често беше съгласен с вижданията на изоставения моряк; понякога поставяше под съмнение плановете и проектите му; той би действал различно, или може би би се справил по-добре, или, без съмнение, поне не по-лошо! Но за едно беше сигурен – никога не би напуснал онзи блажен остров, на който Селкирк беше се чувствал щастлив като крал без поданици... не, дори да му предстоеше да стане първи лорд на адмиралтейството.

Оставям на вас да си представите сами доколко тези влечения се развиваха в него по време на скитническата му младост, прекарана по всички краища на света. Баща му, като образован човек, се стремеше постоянно да заздравява неговия ум със сериозно изучаване на хидрография, физика и механика, леко допълнено с ботаника, медицина и астрономия.

Когато умря достойният капитан, Самуел Фъргюсън, на възраст двадесет и две годишен, беше вече обиколил света. Той постъпи в корпуса на бенгалските инженери и се отличи в много дейности; но войнишкият живот не му подхождаше; той не обичаше нито да командва, нито да се подчинява. По-

даге оставка и като се занимаваше наполовина с лов, наполовина със събиране на растения, отправи се към северната част на индийския полуостров и го премина от Калкута до Сурат. Една обикновена любовелска разходка.

От Сурат ние го виждаме да минава в Австралия, където взема участие в експедицията от 1845 година на капитан Стърт, натоварен да открие това Каспийско море, за което се предполагаше, че се намира в центъра на Нова Холандия.

Самуел Фъргюсън се завърна в Англия към 1850 година и обладан повече отвсякога от демона за откритията, придружи чак до 1853 година капитан Макклур в експедицията, която заобиколи американския континент от Беринговия проток до нос Фарвел.

Въпреки усилията от всякакви естества и във всякакви климати телосложението на Фъргюсън издържаше чудесно; той се чувстваше добре насред най-големите лишения. Това беше тип на съвършен пътешественик, чийто стомах се свива и разширява свободно, чиито крака се протягат или сгъват според случайното легло, който заспива във всеки час на деня и се събужда във всеки час на нощта.

Нищо чудно тогава да открием, че нашият неуморим пътешественик обикаля от 1855-а до 1857 година целия Западен Тибет заедно с братя Шлагинтвайт, откъдето донася интересни етнографски наблюдения.

По време на тези разнообразни пътешествия Самуел Фъргюсън бе най-редовният и най-интересен кореспондент на „Дейли телеграф“, този вестник за едно пени, чийто тираж се изкачи до сто и четиридесет хиляди броя на ден и едва стигаше за читателите му, които наброяваха няколко милиона. Затова бе тъй добре познат този учен, макар че не бе член на никакъв научен институт, нито на кралските географски дружества в Лондон, Париж, Берлин, Виена или Санкт Петербург, нито на Клуба на пътешествениците, нито дори на Кралската политехника, където господстваше неговият приятел, статистикът Кокбърн.

Веднъж този учен му предложи дори да реши следната задача само за да му направи удоволствие: ако е дадено числото на милиите, колкото е изминал докторът около света, колко повече от краката му е изминала главата му поради разликата в радиусите? Или, ако е дадено числото на милиите, изминати от главата и краката на доктора, да се пресметне точният му ръст.

Но Фъргюсън стоеше винаги настрана от учените общества, защото той принадлежеше на вярата на дейните, не на бърбурците; той считаше, че използва по-добре времето си, като търси, а не като спори, като открива, а не като държи речи.

Разправят, че един англичанин отишъл един ден в Женева с намерение да види езерото. Накарали го да се качи в една от тези стари коли, в които се сяда встрани, както в омнибусите; но станало така, че нашият англичанин бил настанен да седне с гръб към езерото. Колата извършила тихо своята обиколка, без той да помисли поне веднъж да се обърне, и се завърнал в Лондон, възхитен от Женевското езеро.

Но доктор Фъргюсън се беше обърнал, неведнъж се беше обърнал по време на своите пътешествия, и то тъй добре, че бе видял много. В това, впрочем, той се подчиняваше на своята природа и ние имаме основания да вярваме, че бе малко наклонен към фатализъм, но един твърде ортодоксален фатализъм, разчитайки на себе си и дори на провидението. Той казваше, че нещо сякаш го тласка да пътува, и обикаляше света като локомотив, когото самият път насочва.

– Не аз следвам моя път – казваше той често, – а моят път ме следва.

Никой няма да се учуди тогава на хладнокръвието, с което той посрещна ръкоплясканията на Кралското дружество. Той стоеше над тези суети, защото бе лишен от гордост и славолюбие. Намираше за твърде просто предложението, което бе отправил до председателя сър Франсис М... и дори не забеляза огромния ефект, който то произведе.

След заседанието заведоха доктора в Клуба на пътешествениците в Пал Мал. Там се сервира в негова чест великолепно угощение. Размерът на поднесените ястия отговаряше на значимостта на честваната личност и есепрата, която се появи на този богат обяд, отстъпваше с не повече от три инча по дължина на самия Самуел Фързлосън.

Пуша се много наздравяци с френски вина за знаменитите пътешественици, които се бяха прославили на африканска земя. Пи се за тяхно здраве или в тяхна памет по азбучен ред, което е твърде английско: за Абади, Адамс, Адамсън, Андерсън, Арно, Байки, Барт, Батута, Белтрам, Белцони, Бик, Бимбачи, Болдуин, Бонман, Боудуич, Браун, Брисон, Брус, Брън-Роле, Бу Дерба, Бъркхард, Бъртсън, Бърчел, Верне, Весие, Вилд, Винко, Винсънт, Водеи, Галиние, Голдбери, Голтсън, Горгън-Къмлинг, Дебоно, Декен, Денъм, Деруле, Дикинсън, Диксън, Дошар, Дънкан, Дьо Шаю, Дюверие, Дюран, Ел-Тунси, Ескайрак дьо Ломюр, Ерхард, Жофроа Сент-Илер, Имбер, Кайе, Кайо, Кастел-Болонези, Кауфман, Кембъл, Клапъртън, Кло-бей, Колоню, Кноблехер, Крапф, Кумер, Курвал, Кюни, Ла Жай, Ламбърт, Ламирал, Ланг, Джон Лангър, Ричард Лангър, Лафарк, Ливингстън, Лъожан, Лъомприер, Лъоваян, Лъофевр, Магжар, Мезан, Маккарти, Малзак, Молиен, Монтейро, Морисън, Мофат, Найманс, Овервез, Пане, Парк, Партарю, Паскал, Педи, Пеней, Петерик, Пиърс, Понсе, Пракс, Райли, Рат, Рафенел, Ребман, Ричардсън, Ричи, Роше д'Арикур, Рошер, Рунгвани, Рюпел, Соньер, Спик, Стойднер, Тибо, Тируит, Томпсън, Торнтън, Тротър, Туул, Тъки, Фогел, Уолбърг, Уорингтън, Уошингтън, Фере, Фреснел, Хаан, Халм, Харние, Хекар, Хойглин, Хорнеман, Хоутън, Чапман, и най-сетне за г-р Самуел Фързлосън, чието невероятно начинание целеше да свърже постиженията на всички тези пътешественици и да завърши тази поредица от африкански открития.

Жул Верн
Пет седмици в балон, или едно откривателско пътуване на
трима англичани в Африка

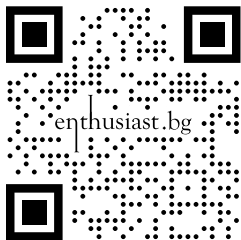
Превод *Петър Дачев*
Отговорен редактор *Петя К. Димитрова*
Редактор *Александър Попов*
Коректор *Цвета Нинкова*
Дизайн на корицата *Яна Аргиропулос*
Предпечат *Яна Аргиропулос*

Френска. Преработено и допълнено издание
Формат 60x90/16
Печатни коли 19
ISBN 978-619-164-646-3

Издава
enthusiast

Запазена марка
на „Алто комуникайшънс енд пбблишинг“ ООД
София, бул. „Васил Левски“ 31
тел.: 02/ 943 87 16,
email: office@enthusiast.bg

Книгите на „Ентусиаст“ можете да закупите от
www.enthusiast.bg

Печат АБАГАР АД

**ЧОВЕКЪТ ЩЕ БЪДЕ ПОГЪЛНАТ
ОТ МАШИНИТЕ, КОИТО САМ Е СЪЗДАЛ.
- ЖУЛ ВЕРН -**

Опитът да се прекоси Африка по въздух, от изток на запад, е невероятна гързост. Решени да направят точно това, доктор Самуел Фъргюсън и неговите спътници ще преживеят поредица от непревзидени обрати и особено опасни приключения. В „Пет седмици в балон“ Жул Верн умело съчетава напрежение, хумор и научни открития и предлага завладяваща визия за Африка от XIX век и нейните мистерии, като същевременно подчертава смелостта и упоритостта на изследователите пред лицето на негодите.

Цена: 30 лв./15.35 €

9 786191 646463

www.entusiast.bg